

applying descriptive and analytical methods, the author endeavors to identify typological characteristics of informational society which in an integrated way emerge in the global and local (regional) functioning of economy, social networks, politics, culture and science. It is maintained that in political science the chronological parameters of identification of various stages of society evolution are of secondary, insignificant importance. Instead it is proposed that its place should be taken by the matrix of substantial logical characteristics built on the interplay of extra-economic, economic and super-economic (symbolic) arguments of social architecture, which offers a possibility to appropriately describe the trajectories of politics and power in the modern global world.

Key words: post-industrial society, information (informational, programmed, technotronic) society, infosphere, informationalism, information technologies, mass society, mosaic society, super-symbolic economy, local politics, global politics, new political actors, Catholic Church, terrorism, science, culture, cultural identity, instrumental rationality, social communication, social dynamics, «time acceleration» phenomenon, identification of society.

Отримано 19.04.11

УДК 316(477)

О. В. Рибщун

ХАРАКТЕРНІ РИСИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛОГІЇ: МОНІТОРИНГОВІ ПРОЕКТИ (ЗАРОДЖЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ, УТВЕРДЖЕННЯ)

Однією із характеристик сучасної української соціології є її перехід на нові форми науково-дослідної роботи — моніторингові обстеження стану українського суспільства або ж його окремих структур. Перехід цей засвідчує, по-перше, відхід від колишніх радянських практик наукового дослідження до світових стандартів, прагнення до самоідентифікації та самоствердження як повноправного партнера в системі світової соціології; по-друге, завершення процесу інституціоналізації української соціології та початки її якісного зростання; і по-третє, професіоналізм українських соціологів, котрі адекватно реагують на суспільні виклики, вчасно відчувуючи «зміни епох».

Ключові слова: українська соціологія, соціологічний моніторинг

Соціологія на Україні утвердилась вже майже півтора століття тому, проте її історичний розвиток на вітчизняних теренах був досить суперечливим, а іноді навіть трагічним. Через вплив різноманітних факторів українські соціологи змушені були то боротись за своє існування, то шукати способи самоствердитись в системі світової соціології, то ще якимось пристосовуватись до вимог часу. Все це зумовило унікальність періодизації української соціологіч-

ної науки, для кожного з періодів якої був притаманний набір специфічних рис, зумовлених «духом епохи». Так, для раннього, академічного періоду, який розпочався ще у 2-й пол. XIX ст. і був обірваний в часи утвердження на Україні більшовицького комуністичного режиму, була притаманна рецепція класичних зразків світової соціології та політично зорієнтована дослідницька проблематика; для пізньорадянського періоду (60-80-ті рр. XX ст.) — стандарти радянської соціології, прикладний синдром, обмежений доступ до надбань західного суспільствознавства тощо.

Свої характерні риси має й найбільш близький нам сучасний період української соціології, який розпочався на рубежі 80-90-х рр. XX ст. і триває до сьогоднішніх днів. Такими рисами є завершення процесів інституційного становлення української соціології, поява нових організаційних форм, відновлення конструктивного діалогу із світовою соціологією.

Однією з особливих рис сучасної української соціології, яка стане об'єктом даного дослідження, є розширення форм науково-дослідної роботи вітчизняних академічних соціологів, які від фрагментарних дослідів суспільства, характерних для радянської соціології опановують практику комплексного вивчення соціуму через соціологічний моніторинг.

Від традицій радянської науково-дослідної методи до нових дослідницьких стандартів вітчизняні соціологи перейшли досить швидко. Динамічні соціальні зміни не могли надовго законсервувати науково-дослідну активність українських соціологів на стабільній плановій тематиці, як то було за радянських часів, тому вже з кін. 1991 — поч. 1992 рр. першочерговою метою їх діяльності було визначено своєчасне та адекватне реагування на кардинальні зміни в українському суспільстві, аналіз гострих практичних проблем сьогодення. Таким чином, науково-дослідна робота вітчизняних академічних соціологів вже з 1992 р. набуває нового характеру — комплексного вивчення динамічних змін у суспільстві, яке переживає трансформаційні системні зміни. Перші ж кроки у цьому напрямку дали величезної ваги результати, але то все ще були фрагментарні дослідження, емпіричною базою яких були локальні обстеження, результати яких проектувались на усе суспільство [1]. Потрібно було кардинально змінювати традиції науково-дослідного підходу.

Відповіддю на потребу стають ідеї моніторингового соціологічного обстеження українського суспільства, за допомогою якого можливо було б, по-перше, відійти від

фрагментарних знань про окремі сторони його життя до комплексного аналізу і, по-друге, перейти до поглибленого вивчення динаміки соціальних трансформацій.

Одним з перших багаторічних проектів, який спочатку був типовим для радянської соціологічної науки госпдоговірним замовленням, стало вивчення соціально-психологічних аспектів ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Проте чимале фінансування, яке було закладено на півторарічний проект [2], одразу ж вивело його в ранг головних напрямів науково-дослідної роботи Інституту. Серйозна увага (під загальним керівництвом Ю. Саєнка було проведено близько 20 самостійних досліджень) дозволила соціологам здійснити комплексне обстеження проблеми і в результатах показати неефективність існуючої соціальної політики щодо населення уражених регіонів і негативні тенденції у масовій свідомості населення цих регіонів [3]. Довівши актуальність дослідження і показавши потенційну ефективність наукової діагностики, соціологи забезпечили себе замовленням на «чорнобильську» проблематику більш ніж на десять наступних років. Навіть фінансові труднощі, які періодично призводили до збоїв у темпах робіт, не вплинули на рішення дослідників застосовувати моніторингову форму. На кінець 1994 р. вдалось таки виробити концепцію і єдину комплексну програму дослідження, здійснити відбір соціально-економічних показників, зібрати необхідні статистичні дані, провести вибіркові опитування постраждалого населення, а вже в 1996 р. узагальнені результати досліджень було представлено у колективній монографії «Соціальні наслідки Чорнобильської катастрофи» (Х. : Фоліо, 1996). На кін. 90-х рр. науковий авторитет Інституту, зароблений завдяки кількарічним дослідженням соціально-психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи, дозволив йому стати координатором відповідного міжнародного проекту (який триває донині), в результаті якого було зібрано унікальний соціографічний матеріал про різні сторони життя «чорнобильців», що дозволило побачити реальні проблеми і масштаби соціальних та соціально-психологічних наслідків Чорнобильської катастрофи.

Окрім вже згаданого «чорнобильського дослідження», у 1993-1994 рр. українські соціологи пробують свої сили у практиці соціологічного моніторингу в проекті «СЕ-ІС-02 УА», який виконувався на замовлення Міноборони і був спрямований на вивчення ціннісних орієнтацій та поведінкових проявів військовослужбовців (основним результатом проекту, який тривав близько 4-х років, було виявлення

«перехідного стану» системи ціннісних орієнтацій військово-службовців усіх категорій і строків служб, що було враховано при розробці нових законів та військових статутів) та спільному конкурсному проекту Інститутів соціології та філософії АН України «Українське суспільство на межі ХХ–ХХІ ст.», коли було вперше підготовлено вихідну цілісну теоретичну модель українського суспільства, яке переживає системну трансформацію від тоталітарної до демократичної форми, а також розроблено цілісну концепцію соціологічного моніторингу суспільних процесів з урахуванням їх синхронічних та діахронічних аспектів.

В цей час у динамічний розвиток вітчизняної соціології вносить корективи найсуттєвіший фактор 90-х рр. — фінансова криза. У 1992-1994 рр. керівництво Інституту вимушено припиняє частину тем [4], чим з одного боку було повністю покинчено з залишками радянської науководослідної тематики, а з іншого — пришвидшено визначення наукових пріоритетів на найбільш актуальних проблемах. Результатом такого фільтрування стала переорієнтація роботи підрозділів Інституту на побудову теоретичних та методологічних засад проекту «Українське суспільство наприкінці ХХ ст.» [5]. Перші кроки у розробці цієї комплексної багаторічної проблеми полягали у забезпеченні теоретичних потреб вихідної концепції, над якою розпочинають працювати українські академічні соціологи — концепції соціальних трансформації в українському суспільстві [6].

Окрім того, для емпіричного наповнення цієї концепції Є. Головахою та Н. Паніною було розроблено загальнонаціональне опитування з моніторинговим блоком запитань. Головним критерієм трансформації було визначено ступінь демократичних перетворень, а моніторинг мав фіксувати зміни міри демократизації масової свідомості і соціальної поведінки населення. Поряд з критерієм демократизації для визначення характеру соціальних змін було також закладено критерії стабільності суспільної системи та змінювання якості життя, значну увагу приділено показникам соціального самопочуття як емоціонально-оціночного ставлення людини до суспільства та свого становища в ньому.

В 1994 р. за спеціально розробленим інструментарієм було проведено перше репрезентативне загальноукраїнське дослідження, котре здійснювалося методом стандартизованого інтерв'ю і включало блоки питань з основоположних аспектів соціальної структури, економічних і політичних орієнтацій населення, міжнародних відносин, соціального самопочуття, сім'ї, побуту та спілкування

представників різних категорій населення. Вибірку 1994 р. було повністю відтворено в опитуванні 1995 р. Вона репрезентувала доросле населення України, а особливістю стало розширення мережі опитування таким чином, щоб залучити респондентів з кожної області України (пропорційно чисельності населення цих областей), причому кожна область мала бути представлена обласним центром, містом і селом (також у відповідних пропорціях). Таким чином вдалося забезпечити основу для порівняння даних опитувань різних регіонів та різних років.

У 1997 р. за результатами досліджень було підготовлено першу ґрунтовну монографію [7], у якій показано, що суспільство в Україні еволюціонувало у напрямку, протилежному спочатку декларованим очікуванням — від посткомуністичного розвитку на першій стадії (1991–1992 рр.) до посткомуністичного регресу на наступній стадії (1993–1996 рр.), коли на тлі масового розчарування в чудодійності демократичних декларацій почали відтворюватись елементи комуністичної організації суспільства, які немов би залишились в минулому. Загалом монографія стала відображенням кількарічної науково-дослідної роботи практично всіх відділів Інституту, кожен з яких поглиблював проблематику на «своєму фронті» [8].

Успішний досвід моніторингових проектів та утвердження Інституту соціології у статусі серйозної дослідницької організації дозволили в 2-й пол. 90-х рр. розпочати кілька нових моніторингів. Так, у 1997р. Інститут соціології розпочинає новий напрямок досліджень — «Моніторинг зовнішньої політики України та політики в галузі безпеки». Унікальна методика моніторингу експертних думок заклала основи для створення в подальшому оригінальної соціологічної теорії міжнародних відносин, а перші ж результати досліджень виявили цілий ряд вражаючих і підтверджених у теперішні дні висновків, зокрема, що основним фактором впливу на міжнародну безпеку України є не економічний, як вважалось раніше, а політичний: політична еліта країни утворила два полюсних сценарії стратегії зовнішньополітичних орієнтацій країни (вступ України до НАТО незалежно від кроків інших пострадянських країн, і нейтральний позаблоковий статус), через що міжнародна безпека України поступово погіршується.

У 1998 р. вперше з'являється ідея про створення на базі Інституту соціології Національного соціологічного моніторингу. Для реалізації цієї ідеї потрібно було насамперед розробити на основі вже діючого моніторингу «Українське

суспільство...» методологічну та методичну базу проекту у вигляді комплексної системи соціальних показників. Роботу доручили відділу Ю. Саєнка, який у співпраці з авторами моніторингу, насамперед, його головним методологом Н. Паніною, в 1999 р. розпочинає тему «Національна система соціальних показників в Україні». Таку систему показників було дійсно створено, що дозволило відтепер проводити моніторинг стану суспільства та динаміки його змін не лише на національному, але й на регіональному і локальному рівнях. Показавши в основу побудови системи три основні джерела знань про соціальні процеси і ситуації — дані адміністративної статистики, соціологічні дані і експертні оцінки, дану систему було побудовано за такою логіко-функціональною схемою: 1) політична, соціальна та економічна ситуація (зовнішня і внутрішня); 2) цикл соціальної свідомості соціуму, який поєднує в собі національний потенціал і ціннісно-нормативний базис (соціальні уявлення, норми та стандарти, забезпеченість, задоволеність, соціальні наміри, соціальна напруженість, реальна поведінка) [9]. Відтепер (з 2001 р.) усі подальші моніторингові обстеження українського суспільства, які проводив Інститут соціології, будувались, виходячи саме з даної схеми [10].

Необхідною складовою Національного соціологічного моніторингу мав стати «Національний банк соціологічної інформації». Практичні початки цього проекту датуються 1997 р., коли сформувалось коло вчених, які взялись за створення такого архіву. Керівниками проекту стають Є. Головаха, Н. Паніна та А. Горбачик, а основною метою — «створення сучасного архіву соціологічної інформації, який відповідає міжнародним вимогам і має вільний доступ для всіх зацікавлених осіб і організацій, що потребують ретроспективної і поточної інформації про особливості формування і зміни суспільної думки в Україні, соціально-політичні і економічні орієнтації різних категорій населення» [11]. Досить швидко було створено електронну основу архіву, в 1998 р. його було розтиражовано на електронних носіях та підготовлено до використання в системі Інтернет, а в 2001 р. А. Горбачиком розроблено першу версію програмного забезпечення для роботи з таким банком даних. Доопрацьована таким чином автоматизована система зберігання та пошуку соціологічної інформації дозволила вже у 2002 р. обробити 25 масивів даних репрезентативних загальноукраїнських опитувань. В цьому ж 2002 р. на міжнародній конференції з питань створення архівів соціологічної інформації (Москва, ВЦДГД) відбулася перша презента-

ція архіву для наукової громадськості [12], а в 2003 р. його було представлено на міжнародній конференції з питань створення архівів соціологічної інформації у Берліні. В подальшому саме завдяки регулярному поновленню архівного масиву було сформовано потужну інформаційну базу, яка забезпечила врешті відхід від фрагментарності знань до комплексного уявлення про соціальні процеси в Україні і до здійснення постійних порівняльних аналізів результатів емпіричних досліджень за різні роки.

На рубежі ХХ-ХХІ ст. завдяки виробленню системної концепції українського суспільства і створенню архіву соціологічної інформації українські соціологи отримують можливість не лише діагностувати проблеми, притаманні для окремих сфер суспільного життя, але й долучитись до вироблення механізмів «лікування» (реформування) найбільш гострих проблем. Затяжна економічна криза і спричинені нею негативні тенденції у інших сферах вітчизняного суспільства потребували негайного втручання. Тому то у кін. 90-х — на поч. 2000-х рр. вітчизняні соціологи зосереджують значну увагу саме на систематичних соціологічних дослідженнях економічного реформування у державі, розпочинають розробку концепції науково-практичних заходів для сприяння реформування системи державного управління в Україні, розробку концепції застосування модернізаційних моделей в Україні як основи побудови громадянського суспільства, з'ясування перспектив подальшого розвитку етнонаціональних відносин.

Одночасно моніторингові дослідження дозволили глибоко і комплексно проаналізувати зміст основних соціальних процесів, що відбувались в Україні і якими ще всередині 90-х рр. займались фрагментарно. Предметом досліджень вітчизняних соціологів в цей час стають зміни в способах мислення і фундаментальних цінностях вітчизняного суспільства, що спричиняють коливання та нестабільність громадської думки, маргіналізація соціальних груп, різкі зміни соціальних статусів особистості, руйнування старої системи ідентичностей, формування образів нових можливостей в масовій свідомості.

Початок ХХІ ст. ознаменувався для вітчизняної соціології насамперед новим рівнем легалізації стандартів соціологічного дослідження і принаймні декларованою державної підтримкою та захистом. У 2001 р. приймається перший за більш як столітнє існування на українських теренах соціологічної науки законопроект «Про розвиток соціологічної науки в Україні», яким фактично закінчилась

стражденна багаторічна епопея утвердження соціологічної науки в Україні. Вітчизняні соціологи отримали хоча б декларовану цілеспрямовану державну допомогу соціологічним дослідженням з найбільш актуальних напрямів, правове регулювання та захист соціологічної інформації, ряд інших гарантій та обіцянок від імені держави.

Розробленою відповідно указу програмою комплексних заходів щодо державної підтримки соціологічної науки в Україні на 2001–2005 рр. було нарешті уможливлено виконання цілого ряду у недавньому минулому ще лише далекоглядних мрій та планів вітчизняних соціологів — насамперед, створення загальнонаціональної системи соціологічного моніторингу, заснованої на кращих традиціях зарубіжного науково-методичного та організаційного досвіду, а також збільшення фінансування на започаткування нових державних наукових програм у галузі соціології, заснування державних грантів соціологам для здійснення наукових досліджень в галузі теорії та методології соціологічної науки, фінансова підтримка утримання та поновлення банку соціологічних даних, підтримка кадрового резерву соціологічної науки та ін.

Знаючи непослідовність державних рішень, фахівці Інституту соціології одразу ж розпочинають максимально напружену роботу, спрямовану насамперед на створення національного соціологічного моніторингу. Зокрема, вже у 2001-2002 рр. було апробовано створену на цей час систему соціальних показників [13], продовжилось її удосконалення шляхом детального аналізу питань методології та методики визначення інтегральних соціальних показників [14].

В сер. 2000-х рр. вітчизняні соціологи виходять на нові дослідницькі горизонти — розпочинається абсолютно нове за своїм характером комплексне дослідження вітчизняного суспільства, яке поступово набуває рис пріоритетного — українське суспільство в умовах глобальних змін. Фактично, вітчизняна соціологія в умовах домінування глобальних процесів та віртуалізації світу поступово відходить від першочергового забезпечення нею соціально-проективної функції, від конструювання соціальної реальності до пошуку альтернативних шляхів розвитку українського суспільства. В серпні 2004 р. з метою запровадження систематичних порівняльних моніторингових міжнародних досліджень Інститут соціології приєднується до загальноєвропейського соціологічного моніторингу «Європейське соціальне дослідження», організованого країнами ЄС за підтримки Європейської Комісії. Включившись у цей проект, вітчиз-

няні соціологи вперше отримали можливість працювати за методикою, яку використовують ще у 26 країнах Європи. Це в майбутньому передбачає створення емпіричної бази, необхідної для порівняльних досліджень соціальної структури та процесів українського та європейських суспільств. У 2005-2006 рр. українським Інститутом соціології спільно із Центром Соціальних Експертиз проведено перші емпіричні етапи цього загальноєвропейського моніторингу, який проводився паралельно Національному моніторингу. Науковим керівником проекту в Україні став Є. Головаха, національним координатором в Україні — А. Горбачик.

А вже у 2007 р. вперше з 1994 р. українські соціологи вирішують на рік перервати Національний моніторинг на користь «Європейського дослідження». Офіційною причиною є занадто важка фінансова ноша 2-х моніторингових проектів такого рівня, проте інтуїтивно можна ще й простежити зміну науково-дослідних акцентів українських вчених: українське суспільство поступово стабілізується, тож наразі важливо вже не те, як завершуються процеси трансформації, а те, як спрямувати їх у нове якісне русло — потрібно шукати шляхи у «євросім'ю».

Щоправда, така робота вимагає від вітчизняних соціологів чималого напруження зусиль, зокрема, вироблення нових методологічних та теоретичних стандартів моніторингових досліджень і переведення на ці стандарти усіх науково-дослідних проектів, які базуються на емпіричних ресурсах Національного моніторингу. Як автор Національного моніторингу за цю роботу взялась Н. Паніна, проте не встигла завершити. Її несподівана та рання смерть загальмувала проект, вітчизняна соціологія втратила одного з найкращих професіоналів. Наразі грандіозне за своєю значимістю завдання перейняв Є. Головаха, тож є надія, що багаторічний проект, який символізує цілу епоху української соціологічної науки, буде мати продовження.

Загалом, як ми побачили, нова доба надала для українських соціологів більші шанси, і проявились вони насамперед саме у науково-дослідній площині, в якій фактично й народжується феномен науки як приросту нових знань, необхідних для суспільства. Усі ті процеси, які відбувались протягом 90-х — 2000-х рр. в академічній соціології (вихід на абсолютно новий проблематичний репертуар, теоретико-методологічна переорієнтація, хронічне невикористання коштів для емпіричних досліджень тощо) тенденційно характерні для української соціології загалом. Тож справедливо, напевне, буде поширити узагальнений образ

сама української академічної соціології на символічне відображення всієї української соціологічної науки.

Список використаних джерел:

1. Костенко Н. В. Ценности и смыслы в массовой коммуникации / Н. В. Костенко. — К. : Наук. думка, 1993; Мартинюк І. О. Люди і ролі / І. О. Мартинюк, Н. І. Соболева. — К. : Україна, 1993; Пилипенко В. Е. Социальная регуляция трудового поведения / В. Е. Пилипенко. — К. : Наук. думка, 1993; Тарасенко В. И. Социология потребления : методологические проблемы / В. И. Тарасенко. — К. : Наук. думка, 1993; Шульга М. О. Особа і етнос / М. О. Шульга. — К., 1993; Етнополітична ситуація в Україні: способи наукової інтерпретації / В. Б. Євтух, Є. В. Ісип, О. В. Суглобін та ін. — К., 1993; Политическая культура населения Украины : результаты социологических исследований / Е. И. Головаха, Н. В. Панина, Ю. Н. Пахомов и др. — К. : Наук. думка, 1993; Общественное мнение и власть: механизмы взаимодействия. — К. : Наук. думка, 1993.
2. Звіт Інституту соціології НАН України (далі — ІС) за 1991 р. — С. 7.
3. Звіт ІС за 1992 р. — С. 14-17.
4. Звіт ІС за 1993 р. — С. 14.
5. Звіт ІС за 1994 р. — С. 8.
6. Бекешкіна І. Е. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні / І. Е. Бекешкіна. — К. : Абрис, 1994; Бекешкіна І. Е. Соціальні конфлікти і молодь / І. Е. Бекешкіна, В. П. Перебенесюк. — К. : Наук. думка, 1994; Войнович В. І. Соціальні інститути і соціальна структура в історії українського суспільства / В. І. Войнович. — К., 1994; Донченко Е. А. Социетальная психика / Е. А. Донченко. — К. : Наук. думка, 1994; Головаха Є. І. Стратегія соціально-політичного розвитку України. Досвід перших років незалежності та нові орієнтири / Є. І. Головаха. — К. : Абрис, 1994; Головаха Е. И. Социальное безумие. История, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. И. Панина. — К. : Абрис, 1994; Пилипенко В. Е. Социальная регуляция трудового поведения / В. Е. Пилипенко. — К. : Наук. думка, 1994; Пилипенко В. Е. Социальный морфогенез: эволюция и катастрофы (синергетический подход) / В. Е. Пилипенко, В. А. Поддубный, И. В. Черненко. — К. : Наук. думка, 1994; Психологія життєвого успіху / Сохань А. В., Ануфрієва Р. А., Головаха Є. І., Очеретяний А. Н. та ін. — К. : Інститут соціології, 1994.
7. Головаха Е. И. Трансформирующееся общество. Опыт социологического мониторинга в Украине / Е. И. Головаха. — К. : ІС НАН, 1997.
8. Головаха Є. І. Тенденції розвитку українського суспільства (1994-1997 рр.). Соціологічні показники / Є. І. Головаха, Н. В. Панина. — К. : ІС НАН, 1998; Макеєв С. А. Социальные идентификации и идентичности / С. А. Макеєв, С. М. Окса-

- митная, Е. В. Швачко. — К. : ІС НАН, 1997; Міщенко М. Д. Соціальні аспекти приватизаційних процесів в Україні / М. Д. Міщенко, І. В. Буров. — К. : ІС НАН, 1998; Тихонович В. О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності / В. О. Тихонович, О. Г. Злобина. — К. : ІС НАН, 1997 та ін.
9. Звіт ІС за 2000 р. — С. 32.
 10. Паніна Н. В. Тенденції розвитку українського суспільства (1994-1999 рр.). Соціологічні показники / Н. В. Паніна, Є. І. Головаха. — К. : ІС НАН, 1999; Українське суспільство: моніторинг соціальних змін (1994-1999). Інформаційно-аналітичні матеріали. — К. : ІС НАН, 1999; Українське суспільство на порозі третього тисячоліття / за ред. М. О. Шульги. — К. : ІС НАН, 1999.
 11. Звіт ІС за 1997 р. — С. 10.
 12. Звіт ІС за 2002 р. — С. 14-15.
 13. Panina N. Tendencies in the Development of Ukrainian Society (1994-2001). Sociological Indicators / N. Panina, E. Golovakha. — Kiev : Institute of Sociology, 2002; Українське суспільство: десять років незалежності (соціологічний моніторинг та коментар науковців. — К., ІС НАНУ, 2001; Україна — 2002. Моніторинг соціальних змін. — К., ІС НАНУ, 2002.
 14. Методологія та методика визначення інтегральних соціальних показників / за ред. Ю. І. Саєнка. — К. : ІС НАНУ, 2004.
 15. Звіт ІС за 2003 р. — С. 14-19.

One of the characteristic features of contemporary Ukrainian sociology is the move to the new forms of research activities, that is monitoring the Ukrainian society and of its certain social spheres. This move is the appearance of, the first, the refuse by Ukrainian sociology from the former Soviet practice of sociological research in the favor of the world standards, the search for its self-identification and self-affirmation as the full-fledged partner in the system of the world sociology, the second, the complication of the institutionalization of Ukrainian sociology and of the beginning of its renovation, particularly in its theoretical-methodological aspects, and the third, the appearance of a raising professionalism of Ukrainian sociologists, who are adequately respond to social challenges, feeling the «change of the epochs» on time.

Key words: Ukrainian sociology, sociological monitoring

Отримано 24.04.11